

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه رازی است.

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی عمومی

عنوان پایان نامه

بررسی تحول نظریه ذهن و رابطه آن با مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی
کودکان نارساخوان

استاد راهنما:

دکتر محسن حجت‌خواه

استاد مشاور:

دکتر آسیه مرادی

نگارش:

چیمین سعیدی

به نام هستی بخش دو کیتی

مراتب قدر دانی خود را از تمام کسانی که به نحوی مراد انجام این پژوهش یاری کردند، ابراز می دارم و از همه
کو دوکان دوست داشتنی که با نگاه معصومانه، رفتار صادقانه و دستان مهربانشان، صمیمانه مرا همراهی کردند، بی-
نهایت سپاسگزارم.

سپیده که سبز بند

در این بیشه زار خزان زده

شاید باز هم گل برود

شیه آن چه در بهار بوییدیم

پس به نام زندگی

هرگز نگوهر گز...

چکیده

یکی از موضوعات مهم در روابط بین فردی و درون فردی که از جایگاه مهمی در روان‌شناسی تحولی نگر برخوردار می‌باشد، شناخت اجتماعی است. طی دهه‌های اخیر بررسی علمی این نوع شناخت مورد توجه روان‌شناسان قرار گرفته و به بررسی سازه‌های آن پرداخته‌اند. نظریه ذهن مهم‌ترین مؤلفه شناخت اجتماعی و یک عمل شناختی است که گزارش نگرش‌های گزاره‌ای، اسناد این نگرش‌ها به دیگران و استفاده از آن برای توضیح و پیش‌بینی رفتار را مقدور می‌سازد و به عنوان مکانیسمی خاص جهت درک حالات درونی دیگران و پردازش حالات ذهنی آن‌ها در تحول شناخت اجتماعی نقش حیاتی دارد. درک بهتر از روان‌شناسی انسان‌ها و تحول شناخت اجتماعی با تحولاتی که در محتوا و سطح سازمان‌یافتگی نظریه ذهن در کودکان رخ می‌دهد، مشخص می‌گردد.

از عوامل مؤثر بر اکتساب و تحول نظریه ذهن می‌توان به مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی اشاره کرد. هدف از اجرای پژوهش حاضر بررسی تحول نظریه ذهن و رابطه آن با مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی کودکان نارساخوان است. این پژوهش از نوع کاربردی است و جامعه آماری شامل کلیه کودکان نارساخوان ساکن در شهر سنندج می‌باشد. نمونه شامل ۶۰ کودک با تشخیص اختلال نارساخوانی بود که به صورت نمونه‌گیری در دسترس از مراکز اختلالات یادگیری سنندج انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل آزمون نظریه ذهن ۳۸ سوالی (TOM Test-38)، آزمون رشد زبان (TOLD-P:3) و پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی (SSRS) فرم والدین می‌باشد و داده‌ها توسط برنامه آماری SPSS-20 آنالیز شدند. نتایج حاصله نشان داد روند تحول نظریه ذهن در کودکان نارساخوان با توجه به سن صعودی است و تئوری ذهن با مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی همبستگی معنادار دارد. همچنین بین مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی این کودکان همبستگی معنادار وجود دارد و در کارکرد کلی کودکان نارساخوان در آزمون نظریه ذهن، تفاوت معناداری میان دو جنس وجود ندارد.

واژگان کلیدی: نظریه ذهن، مهارت‌های زبانی، مهارت‌های اجتماعی، نارساخوانی.

فصل اول : طرح مسأله پژوهشی

۲	۱-۱- بیان مسأله.....
۵	۲-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۷	۳-۱- اهداف پژوهش.....
۷	۱-۳-۱- هدف کلی: بررسی روند تحول نظریه ذهن و تعیین رابطه آن با مهارت‌های اجتماعی کودکان نارساخوان.....
۷	۲-۳-۱- اهداف اختصاصی.....
۷	۴-۱- سوالات پژوهش.....
۷	۵-۱- فرضیه‌های پژوهش.....
۷	۶-۱- متغیرهای پژوهش.....
۸	۷-۱- تعریف اصطلاحات و مفاهیم.....
۸	۱-۷-۱- تعاریف مفهومی.....
۹	۲-۷-۱- تعاریف عملیاتی.....

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱۲	۱-۲- نظریه ذهن.....
۱۵	۲-۲- تاریخچه و خاستگاه‌های نظریه ذهن.....
۱۷	۳-۲- رویکردهای نظری در زمینه نظریه ذهن.....
۱۷	۱-۳-۲- نظریه - نظریه.....
۱۷	۲-۳-۲- نظریه مدولار.....
۱۸	۳-۳-۲- نظریه شبیه‌سازی.....
۱۹	۴-۳-۲- نظریه بازنمایی.....
۲۰	۴-۲- تحول نظریه ذهن.....
۲۱	۵-۲- پایه‌های عصبی نظریه ذهن.....
۲۳	۶-۲- زبان.....
۲۳	۱-۶-۲- تعریف.....

۲۳	..... رشد زبان	۲-۶-۲
۲۵	..... مهارت‌های زبان	۳-۶-۲
۲۶	..... نظریه‌های رشد زبان	۴-۶-۲
۲۶	..... نظریه رفتارگرایی	۱-۴-۶-۲
۲۶	..... نظریه فطری‌نگر	۲-۴-۶-۲
۲۷	..... رویکرد سازنده‌گرایی	۳-۴-۶-۲
۲۸	..... نظریه ویگوتسکی	۴-۴-۶-۲
۳۰	..... مهارت‌های اجتماعی	۷-۲
۳۰	..... تعریف	۱-۷-۲
۳۱	..... ویژگی‌های مهارت‌های اجتماعی	۲-۷-۲
۳۲	..... نظریه‌های رشد اجتماعی	۳-۷-۲
۳۲	..... نظریه شناختی- اجتماعی	۱-۳-۷-۲
۳۲	..... یادگیری عامل	۲-۳-۷-۲
۳۲	..... نظریه روان‌تحلیل‌گری فروید	۳-۳-۷-۲
۳۳	..... نظریه تحول روانی اجتماعی اریکسون	۴-۳-۷-۲
۳۴	..... نظریه شناختی	۵-۳-۷-۲
۳۴	..... نارساخوانی	۸-۲
۳۴	..... تعریف	۱-۸-۲
۳۶	..... نشانه‌های اختلال نارساخوانی	۲-۸-۲
۳۷	..... ملاک‌های تشخیصی اختلال نارساخوانی بر اساس DSM-IV-TR	۳-۸-۲
۳۸	..... علل اختلال نارساخوانی	۴-۸-۲
۳۹	..... مداخلات ترمیمی برای اختلال نارساخوانی	۵-۸-۲
۴۲	..... مروری بر مطالعات و پژوهش‌های انجام‌شده	۹-۲
۴۲	..... پژوهش‌های داخلی	۱-۹-۲
۴۴	..... پژوهش‌های خارجی	۲-۹-۲

فصل سوم : روش‌شناسی پژوهش

۴۸	..... مقدمه	۱-۳
۴۸	..... روش پژوهش	۲-۳

۴۸	..... ۳-۳- متغیرهای پژوهش
۴۸	..... ۴-۳- جامعه آماری
۴۸	..... ۵-۳- نمونه آماری و روش نمونه‌گیری
۴۹	..... ۶-۳- ملاک‌های ورود
۴۹	..... ۷-۳- ابزار پژوهش
۵۳	..... ۸-۳- شیوه اجرای پژوهش
۵۴	..... ۹-۳- روش آماری و شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

فصل چهارم : یافته‌های پژوهش

۵۶	..... ۱-۴- مقدمه
۵۶	..... ۲-۴- یافته‌های توصیفی
۵۶	..... ۱-۲-۴- توصیف متغیرهای جمعیت‌شناختی
۵۸	..... ۲-۲-۴- توصیف متغیرهای پژوهشی
۶۱	..... ۳-۴- یافته‌های استنباطی

فصل پنجم : بحث و نتیجه‌گیری

۶۹	..... ۱-۵- مقدمه
۶۹	..... ۲-۵- بحث در یافته‌ها
۸۱	..... ۳-۵- نتیجه‌گیری
۸۳	..... ۴-۵- محدودیت‌ها
۸۴	..... ۵-۵- پیشنهادات
۸۴	..... ۱-۵-۵- پیشنهادهای پژوهشی
۸۵	..... ۲-۵-۵- پیشنهادهای کاربردی
۹۱	..... پیوست
۹۰	..... منابع

فهرست اشکال

شکل	صفحه
شکل ۱-۲- مدل سیستم‌های جداگانه عصبی پردازش نظریه ذهن شناختی و عاطفی	۲۱
نمودار ۱-۴- فراوانی آزمودنی‌های پژوهش بر اساس جنسیت	۵۵
نمودار ۲-۴- توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر حسب سن	۵۶

فهرست جداول

جدول	صفحه
جدول ۱-۴- توزیع آزمودنی‌ها بر اساس جنسیت	۵۵
جدول ۲-۴- فراوانی سن آزمودنی‌های پژوهش	۵۶
جدول ۳-۴- میانگین و انحراف استاندارد متغیر نظریه ذهن	۵۷
جدول ۴-۴- میانگین و انحراف استاندارد خرده مهارت‌های زبانی	۵۸
جدول ۵-۴- میانگین و انحراف استاندارد متغیر مهارت‌های اجتماعی	۵۹
جدول ۶-۴- ضرایب همبستگی نظریه ذهن با مهارت‌های زبانی	۶۰
جدول ۷-۴- نتایج تحلیل رگرسیون مربوط به نقش مهارت‌های زبانی در پیش‌بینی نظریه ذهن	۶۲
جدول ۸-۴- شاخص‌های آماری و ضریب رگرسیون مربوط به پیش‌بینی نظریه ذهن از روی مهارت‌های زبانی	۶۲
جدول ۹-۴- ضرایب همبستگی نظریه ذهن با مهارت‌های اجتماعی	۶۲
جدول ۱۰-۴- نتایج تحلیل رگرسیون مربوط به نقش مهارت‌های اجتماعی در پیش‌بینی نظریه ذهن	۶۳
جدول ۱۱-۴- شاخص‌های آماری و ضریب رگرسیون مربوط به پیش‌بینی نظریه ذهن از روی مهارت‌های اجتماعی	۶۳
جدول ۱۲-۴- ضرایب همبستگی مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی	۶۴
جدول ۱۳-۴- تحلیل واریانس یک‌سویه برای مقایسه نظریه ذهن سطح اول، دوم و سوم در دو گروه سنی	۶۵
جدول ۱۴-۴- نتایج آزمون t مستقل در مورد عملکرد کلی کودکان نارساخوان در آزمون تئوری ذهن	۶۵

فصل اول

طرح مسأله پژوهشی

۱-۱- بیان مسأله

شناخت اجتماعی^۱ یکی از ابعاد شناخت در روان‌شناسی معاصر به ویژه روان‌شناسی تحولی به شمار می‌آید. شناخت اجتماعی با فهم بازنمایی‌ها و فرایندهای ذهنی که در امر قضاوت اجتماعی و رفتار اجتماعی انسان نقش دارد، مرتبط است (اسمیت^۲ و سیمین^۳، ۲۰۰۷).

در چند دهه اخیر شناخت اجتماعی کودکان بیش از پیش توجه پژوهشگران را به خود معطوف نموده است. یکی از مهم‌ترین سازه‌های این شناخت، نظریه ذهن^۴ است (دوهرتی^۵، ۲۰۰۹). نظریه ذهن توانایی شناختی فهم حالت‌های ذهنی^۶ و اسناد آن به دیگران است. اصطلاح نظریه ذهن را برای توضیح توانایی کودک در تفسیر رفتار افراد با استناد به حالت‌های ذهنی خود و دیگران به کار برده‌اند (کالب^۷ و همکاران، ۲۰۱۰؛ لیند^۸ و باولر^۹، ۲۰۰۹). کودکان به واسطه این توانایی قادر خواهند بود واکنش‌های دیگران را بر مبنای حالت‌های ذهنی همچون باورها، احساسات، علایق، انگیزه‌ها و مقاصد درک و پیش‌بینی کنند (فوس^{۱۱} و ستی^{۱۱}، ۲۰۱۳).

در علوم شناختی سوالات اساسی در این زمینه عبارت‌اند از: توانایی نظریه ذهن چگونه شکل می‌گیرد؟ فرایند شکل‌گیری باورها و قضاوت درباره حالت‌های ذهنی دیگران در نظام شناختی چگونه تحول می‌یابد؟ افراد مختلف این توانایی شناختی را چگونه بروز می‌دهند؟ کدام دسته از ساختارهای شناختی یا عصب‌شناختی با شکل‌گیری نظریه ذهن در ارتباط هستند و نظریه ذهن چه ارتباطی با مهارت‌های اجتماعی دارد (گلدمن^{۱۲}، ۲۰۱۲).

-
- 1- Social cognition
  - 2- Smith
  - 3- Semin
  - 4- Theory of mind (TOM)
  - 5- Doherty
  - 6- Mental state
  - 7- Kalb
  - 8- Lind
  - 9- Bowler
  - 10- Foss
  - 11- Stea
  - 12- Goldman

پژوهش‌های زیادی در این راه تلاش کردند تا دانش ما در مورد توانایی کودکان برای درک دیدگاه خود و دیگران با توجه به حالت‌های ذهنی مانند باور، میل، قصد و غیره را روشنی ببخشند. به این خاطر پژوهشگران در صدد شناخت عواملی هستند که در به وجود آمدن و تحول نظریه ذهن کودکان تأثیر دارند (تیریون - ماریسیاکس^۱ و نادر - گرس‌بویس^۲، ۲۰۰۸).

نتایج برخی از این پژوهش‌ها حاکی از آن است که زبان در اکتساب و ادراک حالت‌های ذهنی نقشی کلیدی ایفا می‌کند (استینگتون^۳، ۲۰۰۱؛ هریس^۴ و همکاران، ۲۰۰۵؛ میلیگان^۵ و همکاران، ۲۰۰۷؛ هاگز^۶، ۲۰۱۱).

توانایی نظریه ذهن که ذهنی‌سازی^۷ نیز نامیده شده، به صورت بازنمایی پیوسته وضعیت ذهنی خود و دیگران مطرح می‌شود (گریگوری^۸ و همکاران، ۲۰۰۲). از طرفی زبان یک سامانه چند منظوره است که از آن در ارتباطات اجتماعی و بازنمایی‌های روانی فردی استفاده می‌شود (استینگتون و بیرد^۹، ۲۰۰۵). به واسطه زبان کودکان در تعاملات اجتماعی، مبادلات محاوره‌ایی، بازی وانمودسازی، داستان‌سرایی و فعالیت‌های دیگری مشارکت می‌جویند که توانایی آن‌ها را در مرتبط ساختن اعمال و رفتارهای آشکار با حالت‌های ذهنی که مستقیماً قابل مشاهده نیستند، پرورش می‌دهد (نلسون^{۱۰}، ۲۰۰۵).

علاوه بر مهارت‌های زبانی که جزء عوامل درونی مؤثر بر رشد نظریه ذهن هستند (میلیگان و همکاران، ۲۰۰۷)، به نقش مهارت‌های اجتماعی در تحول این توانایی نیز می‌توان اشاره کرد (استینگتون و ادوارد^{۱۱}، ۲۰۱۰). نظریه ذهن تنها شامل فهم حالت‌های ذهنی نیست، بلکه درک محرک اجتماعی و هماهنگی توجه در فعالیت‌های توجه مشترک^{۱۲} را نیز در بر می‌گیرد (هاگز^{۱۳} و لیکن^{۱۴}، ۲۰۰۴).

-
- 1- Thirion-Marissiaux
  - 2- Nader-Grosbois
  - 3- Astington
  - 4- Harris
  - 5- Milligan
  - 6- Hughes
  - 7- Mentalizing
  - 8- Gregory
  - 9- Baird
  - 10- Nelson
  - 11- Edward
  - 12- Joint attention
  - 13- Hughes
  - 14- Leekman

مهارت‌های اجتماعی رفتارهای قابل مشاهده، تعریف‌پذیر و اکتسابی هستند که به فرد کمک می‌کنند از عملکرد در یک موقعیت نتایج مثبتی را به دست آورد و رفتاری را بروز دهد که از نظر اجتماع پذیرفتنی باشد (اولسی^۱ و وارن^۲، ۲۰۱۰).

پژوهش‌ها نشان داده‌اند کودکانی که توسط آموزگاران خود از نظر اجتماعی با کفایت ارزیابی شدند از نظریه ذهن تحول‌یافته‌تری برخوردار بودند و در محیط مدرسه شادتر و از نظر همسالان نشان به عنوان افرادی محبوب شناخته شدند (استینگتون، ۲۰۰۳).

با توجه به این که نتایج پژوهش‌ها حاکی از وجود ارتباط بین مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی است (مارتن^۳ و همکاران، ۲۰۰۵؛ کارول^۴، ۲۰۰۷؛ مک‌اون^۵ و همکاران، ۲۰۰۹؛ ستی کلیر^۶ و همکاران، ۲۰۱۱؛ اونز^۷، ۲۰۱۱) و بر اساس داده‌های نظری، این ارتباط دوطرفه، نقشی کلیدی در روند رشد کودک ایفا می‌کند؛ لذا شناخت ماهیت دقیق ارتباط زبان و مهارت‌های اجتماعی، محققان را به ارائه فرضیه در این زمینه وا داشته است. گارفیلد^۸ و همکاران (۲۰۰۱) بیان کردند که تئوری ذهن وابستگی یکپارچه‌ایی با زبان و تجربه اجتماعی دارد و به وسیله الحاق اکتساب زبان با رشد اجتماعی کودک ایجاد می‌شود (گارفیلد، ۲۰۰۱).

ترکیب توانش‌های زبانی و اجتماعی برای رشد درک ذهن خود و دیگران مهم انگاشته شده است. این تبیین دارای دو پیش‌فرض است: نخست این که کودکان خردسال در مقایسه خود با دیگران نوعی حس آگاهی از خویش را پرورش می‌دهند. دوم به موازات رشد زبان، آن‌ها مشارکت در مکالمات را از طریق اختصاص دادن عبارات کلامی به حالت‌های درونی آغاز می‌کنند (سیگال^۹ و همکاران، ۲۰۰۱).

اختلالات یادگیری و نارساخوانی^{۱۰} تحت عنوان اختلالات عصبی تحولی شناخته شده‌اند (پریسیلا^{۱۱}، ۲۰۱۱). اختلالات یادگیری شامل مشکلات جدی در فرایند اکتساب یک یا چند مورد از توانایی‌های تحصیلی مانند خواندن، نوشتن و ریاضیات می‌باشد. نارساخوانی یک نارسایی عصب‌شناختی است که با دشواری غیر قابل انتظار در کسب مهارت خواندن، علازغم داشتن بهره هوشی لازم و انگیزش کافی،

-
- 1- Olcay
  - 2- Vuran
  - 3- Marton
  - 4- Carroll
  - 5- McKown
  - 6- St Clair
  - 7- Owens
  - 8- Garfield
  - 9- Siegal
  - 10- Dyslexia
  - 11- Priscilla

مشخص می‌شود (فرر^۱ و همکاران، ۲۰۱۰). دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری مهارت‌های اجتماعی ضعیفی دارند (واینر^۲، ۲۰۰۴)، در پردازش اطلاعات اجتماعی با مشکل مواجه هستند (بامینگر^۳ و همکاران، ۲۰۰۸) و از لحاظ اجتماعی طرد شده و منزوی هستند (استیل^۴ و همکاران، ۲۰۰۸). همچنین پژوهش‌ها نشان می‌دهند که ۹۱/۳ درصد کودکان با هر نوع اختلال یادگیری، یک اختلال زبانی هم داشته‌اند (بنر^۵ و همکاران، ۲۰۰۹). نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن است که کارکردهای زبانی کودکان نارساخوان ضعیف‌تر از کودکان نرمال همسن‌شان است (گریتس^۶ و بری^۷، ۲۰۰۹) و نارساخوانی با ضعف مهارت‌های زبانی و دشواری در یافتن لغات صحیح جهت بیان حالات خود، همراه می‌باشد (وگل^۸، ۲۰۱۰). با توجه به مطالب مطرح شده و با در نظر گرفتن نقش مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی در اکتساب و تحول نظریه ذهن و همچنین با توجه به ضعف این مهارت‌ها در کودکان با ناتوانی‌های یادگیری، پژوهش حاضر تلاشی است جهت بررسی رابطه نظریه ذهن با مهارت‌های زبانی و اجتماعی کودکان نارساخوان.

۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

رویکرد نظریه ذهن آخرین روند پژوهشی درباره تحول شناخت اجتماعی کودکان می‌باشد که هدف آن بررسی هر چه دقیق‌تر ذهن کودکان و کنش‌های آن است. پژوهشگران معتقدند که این حوزه پژوهشی به صورت یک ساختار نظری مهم و یک موضوع پژوهشی انعطاف‌پذیر درآمده است (ولمن^۹ و همکاران، ۲۰۰۱).

توانایی نظریه ذهن در کودکان بهنجار در سنین سه تا پنج سالگی تحول می‌یابد (نیوتن^{۱۰} و جنوی^{۱۱}، ۲۰۱۰) اما اکتساب این توانایی در بعضی از گروه‌های جمعیتی خاص با مشکل مواجه می‌شود. پژوهش‌ها نقص نظریه ذهن را در کودکان اتیستیک (کانیستون^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۱)، کودکان دچار اختلال بیش‌فعالی و

-
- 1- Ferrer
  - 2- Wiener
  - 3- Bauminger
  - 4- Estell
  - 5- Benner
  - 6- Gerrits
  - 7- Bree
  - 8- Vogel
  - 9- Wellman
  - 10- Newton
  - 11- Jenvey
  - 12- Coniston

نقص توجه (گیورتنس^۱ و همکاران، ۲۰۱۰)، کودکان ناشنوا با والدین شنوا (پترسون^۲، ۲۰۰۴)، کودکان مبتلا به آسیب بینایی (گرین^۳ و همکاران، ۲۰۰۴) و کودکان کم‌توان ذهنی (ابه‌دوتو^۴، ۲۰۰۴)، نشان داده است. همچنین نقص‌های مختلف این توانایی در اختلال اسکیزوفرنیا (برونه^۵، ۲۰۰۵)، اختلال دو قطبی (بورا^۶ و همکاران، ۲۰۰۵)، اختلالات شخصیت (فوناجی^۷ و بتمن^۸، ۲۰۰۶) و اختلالات نوروسایکولوژی از قبیل آسیب آمیگدال (فاین^۹ و همکاران، ۲۰۰۱) و زوال عقل تامپورال جلویی (گریگوری^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۲) بررسی شده است.

از این رو بررسی این ظرفیت شناختی در کودکان با ناتوانی‌های یادگیری نیز ضروری به نظر می‌رسد. اگرچه پژوهش‌های زیادی در ارتباط با کودکان دچار اختلالات یادگیری، صورت گرفته است، با این حال پیشینه پژوهشی بیانگر آن است که تاکنون محورهای رشد شناخت اجتماعی در این کودکان بررسی نشده است. موضوع زمانی اهمیت خود را نمایان می‌سازد که بدانیم، هدف از آموزش این کودکان، ارتقاء توانایی، استعداد، علاقه و همچنین آماده نمودن آن‌ها برای انجام مسئولیت‌های فردی و اجتماعی و نیل به پیشرفت تحصیلی بوده و بدون تردید موفقیت این کودکان بدون دارا بودن توانایی‌های اجتماعی اساسی، بعید به نظر می‌رسد. از آنجایی که مهارت‌های شناخت اجتماعی به ویژه توانایی نظریه ذهن (به عنوان مهم‌ترین سازه روان‌شناختی شناخت اجتماعی)، نقش بنیادینی در دستیابی به بسیاری از مهارت‌های ارتباطی و کفایت‌های اجتماعی کودکان دارد، طرح‌ریزی برنامه‌های آموزشی با تأکید بر رشد مهارت‌های بین‌فردی و با هدف کمک به کودکان در کسب رفتارهای مناسب، ضروری به نظر می‌رسد. طراحی چنین برنامه‌هایی قبل از هر چیزی مستلزم شناسایی و معرفی محورها و مؤلفه‌های اساسی شناخت اجتماعی و بررسی و تبیین عواملی است که با تحول آن مرتبط هستند. ارتباط توانایی نظریه ذهن با رشد زبان و مهارت‌های اجتماعی از یک سو و مسائل اجتماعی، ارتباطی و زبانی که کودکان با ناتوانی‌های یادگیری با آن مواجه‌اند از سوی دیگر، لزوم بررسی رابطه متغیرهای نظریه ذهن، مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی را مطرح می‌سازد.

-
- 1- Geurts
  - 2- Peterson
  - 3- Green
  - 4- Abbeduto
  - 5- Brüne
  - 6- Bora
  - 7- Fonagy
  - 8- Bateman
  - 9- Fine
  - 10- Gregory

۱-۳- اهداف پژوهش

۱-۳-۱- هدف کلی: بررسی روند تحول نظریه ذهن و تعیین رابطه آن با مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی کودکان نارساخوان.

۱-۳-۲- اهداف اختصاصی

- تعیین رابطه نظریه ذهن با مهارت‌های زبانی کودکان نارساخوان.
- تعیین رابطه نظریه ذهن با مهارت‌های اجتماعی کودکان نارساخوان.
- تعیین رابطه مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی کودکان نارساخوان.

۱-۴- سوالات پژوهش

- روند تحول نظریه ذهن در کودکان نارساخوان ۷-۹ ساله چگونه است؟
- آیا کارکرد کلی کودکان نارساخوان در آزمون نظریه ذهن با توجه به جنسیت آنان با یکدیگر تفاوت دارد؟

۱-۵- فرضیه‌های پژوهش

- نظریه ذهن با مهارت‌های زبانی کودکان نارساخوان رابطه دارد.
- نظریه ذهن با مهارت‌های اجتماعی کودکان نارساخوان رابطه دارد.
- بین مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی کودکان نارساخوان رابطه وجود دارد.

۱-۶- متغیرهای پژوهش

- متغیر پیش‌بین: مهارت‌های زبانی و مهارت‌های اجتماعی
- متغیر ملاک: نظریه ذهن

- متغیر کنترل‌شده: سن، هوش، سابقه ابتلاء به اختلالات جسمی و رفتاری، میزان برخورداری از امکانات آموزشی و محیطی

۷-۱- تعریف اصطلاحات و مفاهیم

۱-۷-۱- تعاریف مفهومی

- نظریه ذهن

نظریه ذهن را به عنوان یک توانایی در انسان تعریف کرده‌اند که به وسیله آن فرد دست به پیش‌بینی و شرح دادن رفتار خود و دیگران می‌زند و برای انجام این کار به حالات ذهنی مانند تمایلات، باورها، ادراکات و هیجانات رجوع می‌کند (دوهرتی، ۲۰۰۹).

- مهارت‌های زبانی

مهارت‌های زبانی توانایی استفاده بهینه از زبان هستند و عنوانی است که به مهارت‌های ارتباط‌گیری مانند: گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن داده شده است. مهارت‌های زبانی در دو دسته کلی مهارت‌های دریافتی (ادراکی) و مهارت‌های بیانی (تولیدی) طبقه‌بندی شده است (منجیری و همکاران، ترجمه محمدزاده، ۱۳۸۷).

- مهارت‌های اجتماعی

مهارت‌های اجتماعی را به عنوان رفتارهای قابل مشاهده و قابل اندازه‌گیری تعریف کرده‌اند که استقلال، قابلیت پذیرش و کیفیت مطلوب زندگی را بهبود می‌بخشند. این مهارت‌ها برای سازش‌یافتگی و کارکرد بهنجار مهم هستند و نارسایی در مهارت‌های اجتماعی به طور نزدیکی با اختلالات روانی و مشکلات رفتاری مرتبط هستند (ماتسون^۱ و همکاران، ۲۰۰۰).

1- Matson

- نارساخوانی

نارساخوانی زیرمجموعه اختلالات یادگیری و اختلالی عصب‌شناختی با منشأ ژنتیکی است. این اختلال با نارسایی در اکتساب و تحول خواندن، زبان به ویژه زبان بیانی و پردازش واج‌شناختی، هجی کردن و نوشتن، علازغم داشتن بهره هوشی و زمینه اجتماعی آموزشی کافی، مشخص می‌شود (پریسیلا، ۲۰۱۱).

۱-۷-۲- تعاریف عملیاتی

- نظریه ذهن

در این پژوهش نمره‌ای که کودکان در آزمون نظریه ذهن^۱ (TOM Test-38) به دست آوردند ملاک بود. این آزمون نظریه ذهن کودکان را در سه سطح می‌سنجد و از جمع نمرات این سه سطح نمره کلی توانایی نظریه ذهن به دست می‌آید.

- مهارت‌های زبانی

نمره‌ای که کودکان در آزمون رشد زبان^۲ (TOLD-P:3) کسب کردند. این آزمون دارای ۶ خرده آزمون اصلی و ۳ خرده آزمون تکمیلی می‌باشد و بر مبنای الگوی نظری تدوین آن، با ترکیب‌های متفاوت نمرات استاندارد خرده آزمون‌ها، ۶ خرده مهارت زبانی شامل: گوش کردن، سازماندهی، صحبت کردن، معناشناسی، نحو و زبان گفتاری را می‌سنجد.

- مهارت‌های اجتماعی

در این پژوهش نمره به دست آمده از ارزیابی کودکان در پرسشنامه نظام درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی^۳ (SSRS) فرم والدین ملاک بود. این پرسشنامه از دو بخش مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری تشکیل شده است. در پژوهش حاضر با توجه به هدف کلی، تنها بخش مهارت‌های اجتماعی این

1- Theory Of Mind Test-38

2- Test Of Language Development-Primary:3

3- Social Skills Rating System

مقیاس مشتمل بر خرده آزمون‌های همکاری، قاطعیت و خویشن‌داری، استفاده شده است. از جمع نمرات این خرده آزمون‌ها نمره کلی مهارت اجتماعی حاصل می‌گردد.

- نارساخوانی

در این پژوهش تشخیص اختلال نارساخوانی توسط معلمان بالینی مراکز اختلالات یادگیری بر اساس ملاک-های تشخیصی DSM-IV-TR و با استفاده از آزمون تشخیص نارساخوانی نما صورت می‌گیرد.

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه پژوهش